

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

RUGÅRD

SYDDJURS KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	08.09.2014
Besigtiget af:	Sidse Martens Gudmand-Høyer
Journalnummer:	2013-7.82.07/706-0001
Kommune:	Syddjurs Kommune
Adresse:	Rugårdsvej 14,8400 Ebeltoft
Betegnelse:	Rugård
Fredningsår:	1918
Omfang:	<i>Den tofløjede hovedbygning med tårn (ca. 1590-1600).</i>

— BYGNINGSBESKRIVELSE

Rugård ligger ud til Nørresø, ved kysten mellem Ebeltoft og Grenaa. Hovedbygningen består af en hovedfløj med gavlene placeret mod syd og nord. I hjørnet mellem hver gavl og facaden mod vest er et ottekantet hjørnetårn, og mod nordøst er tilbygget en lavere sidefløj. Foran hovedfløjen er en stor gårdsplads med perlegrus. Hovedbygningen er omgivet af en stor have, og vest herfor ligger avlsgården.

Hovedbygningens to fløje og tårnene er opført i rød, blank mur på en sokkel af granitkvadre, tegl- og marksten under udbrudte, røde, teglhængte tage. I hovedfløjens rygning er seks skorstenspiber med sokkel og krave, og i sidefløjens rygning er fire skorstenspiber med rundbuet tag – alle er pudsede og hvidkalkede. Tårntagene toppes af vindfløje. Hovedfløjen er i to stokværk over en kælder og har styrterumskonstruktion. Sidefløjen er ligeledes i to stokværk, der er lavere end hovedfløjen og er uden kælder. Murene afsluttes af hvidtede hovedgesimser, og hovedfløjen ligeledes af en række liljeformede murankre og en række firkantede glugger lige under gesimsen. Hovedfløjens overgavle prydes af cirkulære åbninger med indramninger og bånd af murværk. Sidefløjen har et bånd af formsten imellem etagerne. Der er indgang til hovedfløjen fra facaden og havesiden ad portalindrammede, tofløjede døre. Hoveddøren er en ældre, tofløjet gråstofferet fyldingsdør med en terrasse af granitkvadre foran. Døren i havesiden er en ældre, tofløjet og lakeret fyldingsdør med en nyere vinterdør og granittrin foran. Fra haven er der adgang til hovedfløjens kælder via to skråtstillede luger i terræn. Der er indgang til sidefløjen fra den søndre langside ad to ældre, rødmaledede revledøre med granittrin foran. Hovedfløjens vinduer er ældre, hvidmalede korspostvinduer med småsprossede rammer i kurvehanksbuede spejl. Ind til kælderen er mindre, traditionelt udførte, gråmalede og småsprossede vinduer.

Sidefløjens vinduer er ældre, hvidmalede, torammede vinduer med ottedelte rammer i fladbuede stik.

Hovedbygningen er indrettet med bolig i hovedfløjen og domestikrum i sidefløjen. I det indre er en ældre grundplan genkendelig i begge fløje.

Der er indgang til hovedfløjen via en hall i midten af bygningen. I den søndre halvdel af fløjen er en fordelingsgang, værelser og et badeværelse. I den nordre halvdel er der to gennemgående sale og et anretterkøkken med en nyere trappe til tagetagen. Rummene er forbundet med døre enfilade mod både gårdside og haveside, flere af dørene mod havesiden er dog blændet. Bag hall'en er udgang til haven, og i selve hall'en leder en ældre treløbs trappe til førsteetagen. Førsteetagen er indrettet med værelser og badeværelser mod haven og en lang fordelingsgang ud mod gårdsiden. I den søndre ende er en sal, og i den nordre er der stue og et køkken i gavlen. De to etager kendetegnes af ældre overflader, herunder bræddegulve, hvoraf nogle er dækket af tæpper, pudset vægge og lofter med enkle stukgesimser og i de finere stuer er stukrosetter. Tagetagen er uudnyttet og har ældre bræddegulv, synlige konstruktioner og skorstene. Tårnene er indrettet med et rum på hver etage med bræddegulve, pudsede vægge og enkelte stukarbejder. I hovedfløjen er der endvidere bevaret et plankegulv, en- og tofløjede fyldingsdøre, indstukne hængsler, flere ægformede greb, gerichter med postamenter, beklædte revledøre, tapetdør, lodposter, stormkroge og anverfere af varierende alder, høje fodpaneler - enkelte ådrede paneler og gerichter, brændeovnsnicher med klassicistiske indfatninger – én er marmoreret, etageovne og en fajanceovn. Kælderen er disponeret med en sal mod syd (tidligere mælkerum), et tidligere køkken med et muret ildsted mod nord og herimellem adskillige mindre rum og en fordelingsgang mod haven. Kælderen er overhvalvet med tønde- og grathvalv, der er pudsede, kalkede vægge af kampe- og munkesten, gulve af pig- og munkesten og revledøre i kurvehanksbuede åbninger. Trapper af granit- og marksten leder op til haven. I kælderen er rester af nordtårnets hemmelighed.

Der er indgang til sidefløjens førsteetage via ældre revledøre på hver etage af hovedfløjen. I stueetagen er et gennemgående hovedskillerum, køkken og anretterkøkken op mod hovedfløjen og mod nord tre spisekamre og tørrerum, mens der mod sydsiden er spiseplads til tyendet, vaskestue med gruekedel, rullestue med ruller og et trapperum. I gavlen er dueslag, med adgang udefra. På førsteetagen er tyendeværelser, depotrum og endnu et dueslag forbundet af en lang, bred fordelingsgang. En ældre loftstrappe leder til tagetagen, der er uudnyttet med bræddegulv og synligt tagværk. Fløjen er velbevaret med kalkede vægge, teglstens- og bræddegulv, støbte gulve og lofter med synlige bjælkelag med brædder og plader herimellem samt revledøre med klinkefald, låsekasser og stabler.

Endvidere er der pladedøre, køkkeninventar og et badeværelser fra omkring midten af 1900-tallet.

— BYGNINGSHISTORIE

Bispen i Aarhus testamenterede i 1183 skovstrækningen Rove, til Øm Kloster, der oprettede en ladegård som senere blev til landsbyen Rove med 16 gårde og to enestegårde. Ved Reformationen i 1530 overgik landsbyen og Rosmus Birk til kronen, der i 1579 mageskiftede landsbyen og de omkringliggende jorder til Hans Axelsen Arenfeldt. Det jordtilliggende, som Arenfeldt modtog ved byttet, var velegnet til at samle omkring en hovedgård, der kunne drives af hoveri, og han etablerede hovedgården Rugård på den tidligere landsbys jorde.

Den nuværende hovedbygning blev opført i løbet af 1590'erne. Bygningen var oprindeligt omgivet af voldgrave og hovedfløjen fik to sidefløje omkring år 1600. Den søndre af disse blev nedrevet i 1857. Hovedbygningens gavle havde tidligere rundbuede, sandstensafdækkede kamme, og tidligere fandtes endvidere et trappetårn på østsiden og en portgennemkørsel.

Omkring 1743 købte Jacob Benzon Rugård af Christian Lerche og udførte en grundig istandsættelse, formentlig ved bygmester N.H. Rieman, og voldgravene blev kastet til i midten af 1700-tallet.

Fra slutningen af 1800-tallet til 1830 var Rugård ejet af Hans Peter Ingerslev, som solgte fæstegodset og styrede Rugård igennem krisen i første halvdel af 1800-tallet. Under Ingerslev blev det indre moderniseret, ligesom der i det ydre blev foretaget flere ændringer, portgennemkørslen i hovedfløjen blev lukket, der blev opsat portaler om indgangsdørene, og trappetårnet på østsiden blev fjernet. Efter Ingerslevs død i 1830, have ejendommen skiftende ejere indtil 1866, hvor Peter Paul Christian Ferdinand Mourier-Petersen købte den.

Mourier-Petersen anlagde en stor plantage nær kysten. Netop skovene blev i slutningen af 1800-tallet opprioriteret af mange godsejere, som greb muligheden for at opdyrke et nyt forretningsområde inden for tømmerproduktion efter at have solgt fæstegodset. Rugård ejes endnu i 2011 af efterkommere af Mourier-Petersen.

I haven nordøst for hovedbygningen indgår rester fra det barokanlæg, som Jacob Benzon anlagde i 1700-tallet. Haven rummer en pavillon og en række drivhuse, og der ligger en iskælder i lunden uden for haven. Umiddelbart nord for Rugård ligger et kalkværk, der tidligere hørte under godset. Tre bevarede ovne, såvel som en mindre bygning er bevaret.

— KILDER

Renæssancen. 1530-1660. Minna Heimbürger. I: Danmarks Bygningskunst. Hakon Lund og Knud Millech (red.). Hirschsprungs Forlag, 1963.

Herregårde i Danmark. Jylland. Flemming Jerk. Gyldendal, 1980.

www.danskeherregaarde.dk

— MILJØMÆSSIG VÆRDI

Rugårds miljømæssige værdi knytter sig til beliggenheden ud til Nørresø, til avlsgården vest for hovedbygningen og Rugårds omkransende kuperede, skovklædte jorder ud til Kattegat, der tilsammen udgør et velbevaret kulturmiljø.

— KULTURHISTORISK VÆRDI

Den kulturhistoriske værdi ved Rugård knytter sig overordnet til hovedbygningen som repræsentant for renæssancens herregårde. I perioden omkring opførelsen blev der anlagt flere og større hovedgårde generelt, og på Djursland, blev der udover Rugård anlagt Skaføgård, Rosenholm, Katholm og Løvenholm. Den generelle udvikling med stigende kornpriser i Europa var for godsejerne et stort incitament til at omlægge hovedgårdsdriften til arbejdskrævende kornproduktion. For at kunne sikre tilstrækkelig arbejdskraft til hovedgårdene var det nødvendigt at samle hovedgårdsjorden tæt på selve herregården - og fra slutningen af 1500-tallet vokser hovedgårdene sig større og mere stabile, som det også var tilfældet ved Rugård.

Den kulturhistoriske værdi i det ydre knytter sig til hovedbygningens opførelse i to stokværk over en hvælvet kælder, hvilket var udbredt i renæssancen, ligesom arven fra de tidlige herreborge kan ses i de ottekantede hjørnetårne, de udekorerede murflader og rækken af glugger under gesimsen.

Endvidere er det interne bygningshierarki de to fløje imellem let aflæseligt i bygningernes volumener, i hovedfløjens kurvehanksbuede åbninger og større vinduespartier, fyldingsdørene samt i gavlenes dekorationer, der tydeligt adskiller den repræsentative fløj fra domestikfløjen med sparsom dekoration og revledøre. De ubrudte tegltage, de mange skorstenspiber og de kurvehanksbuede vinduer samt tårnenes hemmeligheder vidner ligeledes om bygningens anseelige alder.

Den kulturhistoriske værdi knytter sig endvidere til de tydelige spor af bygningens udvikling gennem tiden, der ses i portalerne omkring hovedfløjens døre samt spor i murværket, der vidner om den tidligere sidefløj mod sydøst. Hovedfløjens 1700-tals vinduer stammer formentlig fra Benzons ombygning.

Den kulturhistoriske værdi knytter sig i det indre til de ældre grundplaner i såvel hoved- og sidefløj. Bygningens oprindelse i renæssancen kan ses i kælderens hvælv, indretning og pigstensbelægninger mens den øvrige grundplan i hovedfløjen præges af ændringer gennem tiden mestendels fremtræder med interiør, der formentlig stammer fra Ingerslevs moderniseringer i begyndelsen af 1800-tallet. Ligesom også hallen med treløbstrappen er en senere tilføjelse til grundplanen. Der er bevaret flere ældre bygningsdele, herunder 1700-tals døre og vinduesanverfere og stormkroge.

Endvidere udgør sidefløjens bevarede grundplan en stor kulturhistorisk værdi, da den tydeligt afspejler den tidligere funktion som domestikafdeling med stort køkken, anretterkøkken, spisekamre, vaske-, rulle- og tørrestue, dueslag og værelser samt loftet til opbevaring med læsseluge i gavlen. Ligesom også de mere enkle og robuste overflader og de bevarede bygningsdele peger på fløjen som tyendets område.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Den arkitektoniske værdi knytter sig i det ydre til den herskabelige helhed af hovedbygning, tårne og sidefløj med taktfast vinduestakt, symmetrisk komposition og mange skorstenspiber. Bygningernes længde fremhæves af de ubrudte tagflader og murene i rød blank mur giver anlægget tyngde og en karakteristisk stofflighed. Udtrykket er enkelt ved de begrænsede dekorative elementer i form af åbningernes kurvehanksbuer, hovedgesimsen, overgavlenes bånd samt hoveddørene med portaler.

Den arkitektoniske værdi knytter sig i det indre til hovedfløjens stuer en suite med døre enfilade, der fremhæver bygningens udstrækning og herskabelighed. Hertil kommer kælderens robuste, hvælvede rum samt sidefløjens beskedne interiører, der modsvares af de funktionelt betingede og enkle grundplaner og mindre rumstørrelser. Hermed udgør Rugård et helstøbt anlæg, hvor rummenes brug afspejles i deres placering, interne sammenhæng, deres størrelser og interiører.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier knytter sig i det ydre til hovedbygningens klart definerede grundform med hovedfløj, sidefløj og to tårne, til bygningens opførelse i røde teglsten, granitsoklen og de næsten ubrudte, røde, teglhængte tage og skorstenspiberne. Hertil kommer de dekorative detaljer i murværket, hovedgesimsen, de firkantede glugger og kurvehanksbuede åbninger. Endvidere de ældre bygningsdele og -detaljer, herunder fyldingsdøre, revledøre, revleluger, vinduer, murankre og vindfløje samt den traditionelle materialeholdning.

De bærende fredningsværdier knytter sig i det indre til de ældre dele af grundplanen i såvel hoved- og sidefløj. I hovedfløjen til kælderen med mindre funktionsrum forbundet af en fordelingsgang og større rum i gavlene, til stueetagens hall med treløbet trappe, og til stuer og rum en suite med døre enfilade, til første etagens værelser mod haven og fordelingsgang mod gårdsiden, til loftets synlige konstruktioner, skorstene og til tårnenes rum på hver etage samt rester af hemmeligheder. Endvidere til sidefløjens køkkener, spisekamre, tørre-, rulle- og vaskerum og dueslag i stueetagen, til førsteetagens værelser og fordelingsgang samt dueslag og tagetagens synlige konstruktioner og skorstene. Hertil kommer de ældre overflader, bygningsdele og -detaljer, herunder bræddegulve, plankegulv, gulve af pig- og munkesten kampestens- og bindingsværksvægge, stukarbejder, muret ildsted, revledøre, fyldingsdøre, tapetdøre, gerichter, greb, hængsler, låsekasser og klinkefald, fod- og brystningspaneler, brændeovnsnicher og indfatninger, etageovne og fajanceovnen, gruekedel og sidefløjens loftstrappe. Endelig kommer den traditionelle materialeholdning.

— ANBEFALINGER

Det anbefales, at blændinger af døre i hovedfløjens stueetage fjernes, så rummene igen ligger en suite med døre enfilade til begge sider.